

**TRABZONLU MÜELLİFLER
VE ESERLERİ
OSMANLI DÖNEMİ**

ENSAR NEŞRİYAT TİC. A.Ş.

© Eserin her türlü basım hakkı anlaşmalı olarak Ensar Neşriyat'a aittir.

Ortahisar Belediyesi Kültür Yayınları 48

ISBN: 978-625-6506-27-5

Sertifika No: 50201

Kitabın Adı

Trabzonlu Müellifler ve Eserleri
Osmanlı Dönemi

Editörler

Doç. Dr. Süleyman GÜR
Öğr. Gör. Ahmet Cevdet KARACA

Yayın Yönetmeni

Hüseyin KADER
Adem SAYDAN

Kapak

Halil YILMAZ

Kapaktaki görseller Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
(<https://www.yek.gov.tr>) sitesinden alınmıştır.

Baskı-Cilt

ÇINAR MAT. ve YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Caddesi
Ata Han No:34 / 5 Bağcılar - İSTANBUL
Tel: 0212 628 96 00 - Faks: 0212 430 83 35
Sertifika No: 45103

1. Basım

Aralık 2023 / 1.000 adet basılmıştır.

İletişim

Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.
Düğmeciler Mah. Karasüleyman Tekke Sokak No: 7 Eyüp Sultan / İstanbul
Tel: (0212) 491 19 03 - 04 Faks: (0212) 438 42 04
www.ensarneyriyat.com.tr siparis@ensarneyriyat.com.tr

MURAT URAZ VE ESERLERİ

Süleyman GÜR*

Hayatı

Meşhur eğitimci, halk bilimci ve edebiyat tarihçisi olan Uraz, 1310/1892 yılında Trabzon'da doğdu. İlk ve orta tahsilini Trabzon'da tamamladı. İstanbul Darülfünûn Edebiyat Fakültesi'nden 1913 yılında mezun oldu. Trabzon ve Erzurum liselerinde öğretmenlik yaptı. İstanbul Vefa Lisesi'nde görev yaparken bu göreve ek olarak Pertevniyal Lisesi, Alman Lisesi ve Saint Benoit Lisesi'nde de edebiyat öğretmenliği yaptı. Daha sonra İstanbul Kız Muallim Mektebi öğretmenliğine tayin oldu. Ardından beş yıl kadar İstanbul Millî Eğitim Müdürü olarak çalıştı. İstanbul Vefa Lisesi'nde öğretmen olarak görev yaparken 1957'de emekliye ayrıldı.¹ Nezh Ş. Kuleyin'in ifadesi ile, "Murat Uraz, edebiyatımızın en çok biyografi yazan, Türk edebiyatı konusunda ansiklopedik nitelikli ürünler bırakan, yurtseverlik gündeme geldiğinde hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan, bize hem Türk mitolojisini hem de batı mitolojisini aktarıırken ne kadar büyük bir halk edebiyatına da sahip olduğumuzu öğreten öğretmenimizdir."²

Murat Uraz, yazı hayatına henüz genç sayılabilecek bir yaşta iken Meşveret (Trabzon, 1913) gazetesinde çıkan "Kayıkçı" hikâyesi ile başladı. Erzurum Halkevi ve Türk Folklor Araştırmaları gibi çeşitli dergilerde de yazılar yazdı. Hatta kendisi Nur adlı bir dergi çıkardı. Yaptığı derlemelerle halk hikâyelerinin yazıya aktarılmasında öncü bir rol üstlendi. Eserlerinde mümkün mertebe sade ve anlaşılır bir dil kullandı. İnceleme, araştırma, antoloji, biyografi, edebiyat tarihi, halk hikayeleri, destan, efsane, derleme, çeviri gibi farklı konularda yetmişin üzerinde eser yazdı.³

Eserleri

Murat Uraz, çok sayıda eseri kaleme almıştır. Bu eserler matbu olup haklarında çeşitli çalışmalar da yapılmıştır. Bu yüzden burada eserleri ismen zikredilecek olup sadece birkaç tanesi kısaca tanıtılacaktır. Söz konusu eserlerin önemli bir kısmına İSAM Kütüphanesi'nden ulaşmak mümkündür.

Murat Uraz'ın, Türk halk edebiyatının yaygın olarak bilinmeyen tüm destansı öykülerini ortaya çıkartan kişi olduğu ifade edilmektedir. Bunlar; *Erciş'li Emrah ile Selvi*, *Kenan ile Lâlezar*, *Bahadır ile Mahinur*, *Aşık Sümmani ile Gülperi*, *Sürmeli Bey ile Telli Senem*, *Karacaoğlan ile Karakız*'dir.⁴

Türk şair ve yazarlarının meşhur olanlarının biyografilerini yazmada da çığır açmıştır. Bu isimleri şu şekilde sıralamak mümkündür. Yahya Kemal (Kunt Ozan imzasıyla, 1937), Ahmet Haşim (Kunt Ozan imzasıyla, 1937), Tevfik Fikret (Kunt Ozan imzasıyla, 1937), Abdülhak Hamit (Kunt Ozan imzasıyla, 1937), Esat Mahmut (1937), Reşat Nuri (1938), Namık Kemal (1938), Şinasi (1938), Muallim Naci (1938), Recaizade Ekrem (1938), Aka Gündüz (1938), Hasan Ali Yücel (1938), Cenap Şehabettin

* Doç. Dr., Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Tefsir Ana Bilim Dalı, suleymangur@trabzon.edu.tr

¹ Mehmet Âkif Bal, *Trabzonlu Ünlü Simalar ve Trabzon'un Ünlü Aileleri* (İstanbul: Çatı Yayınları, 2007), 748; Biyografya, Murat Uraz, <https://www.biyografya.com/biyografi/11066>. Erişim: 1 Ekim 2023.

² Nezh Ş. Kuleyin. <https://www.bulutuzardergisi.com.tr/dergiarsiv-turk-edebiyat-tarihinin-yitik-bellegi-murat-uraz-61>. Erişim: 1 Ekim 2023.

³ <https://www.biyografya.com/biyografi/11066>; Dinçer Atay, "Murat Uraz", <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/uraz-murat>. Erişim: 1 Ekim 2023.

⁴ Kuleyin, Erişim: 1 Ekim 2023.

(1940), Âşık Emrah (1940), Sadri Ertem (1940), Bağdatlı Ruhi (1941), Baki (1941), Ahmet Midhat (1940-41), Ragıp Paşa (1940-41), Seyrani (1942), Nabi (1944), Ahmet Vefik Paşa (1944), Şeyhülislâm Yahya (1944), Ziya Paşa (1946). Batının önde gelen bir kısım yazarlarını da çalışmıştır. Cervantes ve Don Kişot (1955), Dante ve Petrarca (1955), Euripides ve İphigenie Elektra (1955), Homeros ve İlyada (1955), Sophokles ve Kral Oidipus-Antigone (1955), Virgilius ve Seneca (1955).

Çeşitli konularda yazdığı kitapları ise şu şekilde sıralamak mümkündür. Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri (1933), Türk Adları (1935), Edebiyat ve Türk Edebiyatı Tarihi Hülasesi (1940), Vezin ve Kafiye (1940), Küçük Mitoloji (Yunan-Roma, 1955), Mevlit ve İzahı (1955), Türk Mitolojisi (1967), Orta Okuma Kitaplarında Yazıları Bulunan Şair ve Edeplerin Hayatı (1939), Türk Edip ve Şairleri (4 cilt, 1939-40), Edebiyat Antolojisi (6 cilt, 1938-40), XIII. Asırdan Sonra Avrupa Edip ve Şairleri (1940), Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz (1940), Seçme Çocuk Şiirleri (1942), İlahiler (1942), Nefesler (1942), Bağdad Cengi (1943), Halk Edebiyatı Örneklerinden Koşmalar (1943), Roman Hülasesi (1945), Sümmani'nin Koşmaları ve Şenlik-Sümmani Arasındaki Bağlama ve Nazireler (1953), İstanbul İçin Şiirler (1953), Tevfik Fikret ve Kitaplarında Çıkmayan Şiirleri (1959), Vezin-Nazım (1962), Batı Edebiyatından Seçme Özetler (destan, öykü, roman ve tiyatro, 1962), Türk Edebiyatından Seçme Özetler (destan, öykü, roman ve tiyatro, 1962).⁵

1. Edebiyat Antolojisi

Bu eser altı ciltten ibaret olup ilk olarak 1938 yılında basılmıştır. Daha sonraki dönemlerde yeni baskıları da yapılmıştır. İstanbul Semih Lütfi Erciyas Kitabevi yayınıdır. Müellif bu eseri Vefa Lisesi edebiyat öğretmenini iken kaleme almıştır ve bu unvanını da kitaba yansıtmıştır. Eserin birinci cildine Serveti Fünun Zümresi-Şair ve Romancılar başlığını koymuş ve burada on dört kişiyi tanıtarak onların eserlerinden bazı metinler zikretmiştir. İkinci cildine Fecriâti Şâir ve Romancıları-Servet-i Fünun'a Zeyil başlığını koymuş ve burada on üç kişiyi tanıtarak onların eserlerinden bazı metinler zikretmiştir. Üçüncü cildine 1908-1923 Arasında Yetişen Şairlerimiz ve 1913 Büyük Harbden Beri Yetişen Şairlerimiz başlığını koymuş ve burada aynı yöntemle on beş kişiyi tanıtmıştır. Dördüncü cildine 1908-1923 Arasında Yetişen Nâsirlerimiz başlığını koymuş ve burada da aynı yöntemi izleyerek yirmi bir kişiyi tanıtmıştır. Beşinci cildine 1923'ten Sonra Yetişen Şâirlerimiz başlığını koymuş ve burada otuz iki şairi tanıtmıştır. Altıncı cildine 1923'ten Sonra Yetişen Edip ve Şairlerimizden başlığını koymuş ve burada da yirmi kişi tanıtmıştır.

2. Kadın Şâir ve Muharrirlerimiz

Bu eser İstanbul Numune Matbaası'nda basılmıştır. Tek cilttir. Müellif bu eseri iki bölüm ile bir ekten oluşacak şekilde tertip etmiştir. Birinci bölüm üç başlıktan oluşmaktadır. Divan şairleri, Eskiden Yeniye Geçiş Safhasında Bulunanlar, Son Nesil. Burada toplamda kırk bir şairi tanıtmaktadır. İkinci bölüm de üç başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlıkta on altı roman ve hikayeciyi, ikinci başlıkta iki tiyatro muharririni, üçüncü başlıkta on yedi gazete muharriri kadını tanıtmaktadır. Ek bölümünde ise önceki sınıflarda zikretmeyi uygun görmediği otuz kadını tanıtmıştır.

3. Türk Adları

Bu eserin ilk baskısı 1935 senesinde Bozkurt Matbaası'nda yapılmıştır. Eser bir ön söz ile dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Türklerin Kullandığı Adlar, ikinci bölüm Türk Adlarının Öreği, üçüncü bölüm Gramer Bakımından Adların Küçük Tablosu, dördüncü bölüm Koşumlardan (Unvan) Seçilen Adlar başlığını taşımaktadır. Eserde alfabetik sıraya konmuş kadın ve erkek adları sözlüğü de bulunmaktadır. Müellif, kitapta ayrıca Anadolu'da Türk adlarını taşıyan kent ve köylerden örnekler

⁵ Eserleri hakkında detaylı bilgi için bk. <https://www.biyografya.com/biyografi/11066>; Atay, "Murat Uraz", Erişim: 1 Ekim 2023.

vermiş, dil bakımından bu adların tahlilini yapmış ve kökenleri konusuna açıklamalarda bulunmuştur. Kitabın sonuna ise soy ve akraba adlarını gösterdiği bir bölüm de eklemiştir.⁶

4. Türk Mitolojisi

Bu eserin farklı tarihlerde çok sayıda baskısı yapılmıştır. Bir ön söz ve on üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm kâinatın yaratılışına dairdir. İkinci bölüm güneş, ay, yıldızlar, gök gürültüsü, şimşekler gibi gök cisimleri ile ilgilidir. Üçüncü bölüm tanrılar, tanrıçalar, tanrı aileleri, iyilik tanrıları, kötülük tanrıları gibi mitleri konu edinmektedir. Dördüncü bölüm gök ve yeraltı âlemine dairdir. Göklerin katları, göklerde bulunanlar, göklerden inenler, göklere çıkmak isteyenler, yeraltı âleminde bulunanlar, yeraltına girenler, çıkanlar ve benzeri konular bu bölümde işlenmektedir. Dördüncü bölüm kıyamet, cennet, cehennem, süt gölü gibi hususlarla alakalıdır. Beşinci bölüm melekler, cinler, periler, ruhlar, zebaniler, cadılar gibi kavramların açıklanmasına dairdir. Altıncı bölüm insanın yaratılışı, tufandan sonra ikinci türeyiş konularının detayları ile ilgilidir. Yedinci bölüm hayvan kültürüne dairdir. Kanatsızlardan at, sığır, keçi, deve, ayı, geyik, tilki gibi hayvanlar ile kanatlılardan kartal, kuzgun, güvercin, karga gibi çeşitli hayvanların açıklanmasına dairdir. Sekizinci bölüm beş kutsal unsura dairdir. Ateş, demir, toprak (dağ, mağara, taş kültü), su (deniz, nehir, göl kültü), âb-ı hayat gibi konular burada işlenir. Dokuzuncu bölüm dine dairdir. Türklerde din, totemizm, fetişizm, şamanizm, animizm, natürizm gibi inançlar. Onuncu bölüm törenlere dairdir. Ölü törenleri, yoğlar, kurbanlar, avlar, bayram törenleri, şölenler ve saire burada işlenir. On birinci bölüm tabu'lar, sayılar, nur ve ışık konusuna hasredilmiştir. On ikinci bölüm hanlar, hakanlar, kahramanlara dairdir. On üçüncü bölüm destanlar, masallar ve hikâyelere dairdir.

Resim 1: Murat Uraz'ın kitaplarından örnekler

⁶ Eserleri ve muhtevaları hakkında detaylı bilgi için bk. Muhammed Yusuf Nur Nişli, *Mehmet Murat Uraz'ın Hayatı, Eserleri Ve Halk Bilimi Üzerine Çalışmaları* (Yüksek Lisans Tezi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum 2019).

Kaynakça

- Atay, Dinçer. “Murat Uraz”. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/uraz-murat>. Erişim: 1 Ekim 2023.
- Bal, Mehmet Âkif. *Trabzonlu Ünlü Simalar ve Trabzon'un Ünlü Aileleri*. İstanbul: Çatı Yayınları, 2007.
- Biyografya, Murat Uraz, <https://www.biyografya.com/biyografi/11066>. Erişim: 1 Ekim 2023.
- Kuleyin, Nezih Ş. <https://www.bulutyazardergisi.com.tr/dergiarsiv-turk-edebiyat-tarihinin-yitik-bellegi-murat-uraz-61>. Erişim: 1 Ekim 2023.
- Nişli, Muhammed Yusuf Nur. *Mehmet Murat Uraz'ın Hayatı, Eserleri Ve Halk Bilimi Üzerine Çalışmaları*. Yüksek Lisans Tezi. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Erzurum 2019.